

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV FAOLİYATI SAMARADORLIGINI MONITORING QILISH TIZIMINI LOYIHALASHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Kurbanov Dilmurat Maripjanovich

Namangan davlat universiteti ilmiy xodimi

Annotatsiya: *Oliy ta'lim muassasalarida pedagogik kadrlar tayyorlash murakkab jarayon bo'lib, bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Ushbu treningni samarali amalga oshirish to'plangan tajriba va ilmiy tadqiqotlarga asoslangan ta'lim standartlari va qonunchilik asoslari bilan mustahkamlangan puxta rejalashtirish va strategiyani talab qiladi. Ushbu standartlar va asoslar milliy ahamiyatga ega bo'lgan malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun uzoq muddatli istiqbolga ega. Maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati monitoringini yaxshilash bo'yicha fikrlar bildirilgan. Unda xorijiy davlatlarning o'qitish tizimlari bilan qiyosiy tahlil o'tkazilgan.*

Kalit so'zlar: *uzviylik va uzluksizlik tamoyillari, Ta'lim sifatini baholash, milliy baholovchi tizimlar, ta'lim sifati menejmenti*

O'qituvchilarni tayyorlash kontekstida strategiya va taktika tushunchalari muhim ahamiyatga ega. Garchi bu atamalar dastlab harbiy sohaga tegishli bo'lsa-da, ular turli sohalarda, jumladan, ta'lim va boshqaruvda tobora ko'proq qabul qilinmoqda. Ta'limdagi strategiya deganda malakali mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha uzoq muddatli maqsadga erishishga qaratilgan umumiy reja yoki metodologiya tushuniladi, taktika esa ushbu strategiyani amaliy vaziyatlarda amalga oshirish uchun qo'llaniladigan o'ziga xos usul va yondashuvlarni o'z ichiga oladi.

Jumladan, O'zbekistonda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ta'limning strategik maqsadlari aniq belgilab berilgan bo'lib, malakali mutaxassislarni yetishtirish milliy miqyosdagi ta'lim strategiyalarining asosiy maqsadi hisoblanadi. Boshqa tomondan, taktika ushbu strategiyalarning amaliy bajarilishi bilan bog'liq. Misol uchun, ta'lim standartlari strategik maqsadni ifodalasa, o'quv rejasi va o'quv rejalari ushbu maqsadga erishish uchun taktik vositadir.

Oliy pedagogik ta'limda nazariya asosida o'qitishning an'anaviy tizimi, so'ngra amaliy mashg'ulotlar keng tarqalgan. Biroq, yuqori malakali o'qituvchilarni etishtirish uchun bu yondashuvning o'zi etarli emasligi tobora ko'proq e'tirof etilmoqda. Nazariy ta'limni doimiy amaliy tajriba bilan birlashtirgan "sendvich kursi" tushunchasi tibbiyot ta'limida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda va pedagogik tayyorgarlik uchun ham moslashtirilishi mumkin. Ushbu yondashuv talabalarning nazariy bilimlarini real

sharoitlarda qo'llashlarini ta'minlaydi va shu bilan nazariya va amaliyot o'rtasidagi uyg'unlikni kuchaytiradi.⁶⁵

“Sendvich kursi” modeli pedagogik ta'lim doirasida bosqichma-bosqich amalga oshirilishi mumkin edi. Misol uchun, birinchi va ikkinchi kurs davomida talabalar maktablarda psixologiya, bolalar fiziologiyasi va gigiena bilan bog'liq kuzatish ishlarini bajarishlari mumkin edi. Uchinchi yilda ular o'qituvchilarga ta'lim texnologiyalari va metodikalarini joriy etishda yordam berishlari mumkin, asta-sekin mas'uliyatni oshiradilar. Nihoyat, to'rtinchi kursda talabalar tajribali o'qituvchilar nazorati ostida mustaqil ravishda dars olib borishlari va o'quv jarayonlarini boshqarishlari mumkin edi.

Bunday yondashuv nafaqat o'quvchilarni kelajakdagi rollariga samaraliroq tayyorlaydi, balki nazariy o'rganishdan amaliy qo'llashga silliq o'tishni ham ta'minlaydi. Strategiya va taktikani shu tarzda birlashtirish har tomonlama barkamol, malakali, o'z kasbi talablariga to'liq tayyor bo'lgan o'qituvchilarni yetishtirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ta'lim sifatini baholash va uning monitoringini olib borish, shuningdek, indikatorlarni doimiy ravishda takomillashtirish bugungi kundagi eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Asosiy vazifa ta'lim sifatining zaruriy darajasini ta'minlash, ta'lim sifati menejmenti va kvalimetriyasining samarali metodlarini ishlab chiqishga nisbatan metodologik yondashuvni shakllantirishdan iboratdir.

Ta'lim sifatini baholovchi eng taniqli tizimlar Buyuk Britaniya, AQSh va Fransiyada qo'llanilmoqda. Buyuk Britaniyada bu tizimlar 1948 yildan, AQShda 1969 yildan, va Fransiyada 1979 yildan beri mavjud. Shuningdek, Chilida ta'lim sifatini baholash milliy tizimi 1978 yildan beri amalda. Bu tizimlarning barchasi muntazam ravishda kerakli axborotlarni yig'ish imkoniyatini beradi.⁶⁶

MDH davlatlarida esa ta'lim sifatini baholovchi milliy tizimlarni ishlab chiqish 1990 yildan boshlangan. Bunday tizimlarning asosiy maqsadi ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajalarini aniqlashdan iborat bo'lib, bu jarayonda ta'lim sohasidagi o'zlashtirish darajasini aniqlash, bilim va ko'nikmalarni baholash, mavjud muammolarni aniqlash, o'zlashtirish bilan bog'liq omillarni tahlil qilish va o'zlashtirish dinamikasini kuzatish kabi vazifalar bajariladi.

Dunyo bo'ylab ishlab chiqilgan ta'lim sifatini baholash tizimlari metodika va usullari bilan bir-biridan farq qiladi. Masalan, AQShda milliy ta'lim jarayonlari sifatini baholash tizimi (NAEP) bolalar va o'smirlarning o'qish, hisoblash va kommunikatsiya bo'yicha malakalarini baholashga qaratilgan. Bu baholash dasturlari o'quv dasturlarining bajarilishini ta'minlash, o'zlashtirish darajasini oshirish uchun teskari

⁶⁵ Qoraev, S.B. (2018). Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quv-ishlab chiqarish majmualarini tashkil etishning dolzarbligi. Ta'lim, fan va innovatsiya 4, 28-31.

⁶⁶ Bekmurodov A.I. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amaliyotga joriy etishda davlat ta'lim standartlarini takomillashtirishning didaktik asoslari. Ped.fan. nomzodi dis. – Toshkent, 2002. – 126 b.

aloqani ta'minlash, ota-onalarni ma'lumot bilan ta'minlash, hamda milliy statistikasi shakllantirish uchun amalga oshiriladi.⁶⁷

Fransiyada esa milliy baholash tizimi o'quvchilar tomonidan fanlarni o'zlashtirish jarayonlarini baholash, o'qituvchilarga pedagogik faoliyatni rejalashtirish va tanlashda yordam berish kabi vazifalarni o'z ichiga oladi.

Buyuk Britaniyada oliy ta'lim sifatini nazorat qilish va baholash davlat va jamoatchilik organlari tomonidan amalga oshiriladi. Buyuk Britaniya ta'lim sifatini baholash tizimi har bir ta'lim muassasasida ichki monitoringni samarali tashkil etish va amalga oshirish, shuningdek, ta'lim muassasasining ichida sifat kafolatini ta'minlashni nazarda tutadi. Sifat kafolatining ichki mexanizmi samaradorligini baholash jarayonlari oliy ta'lim sifatini ta'minlash Agentligi (Quality Assurance Agency - QAA) tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu nodavlat tashkilot sifat ekspertizasini tashkil etadi va uning natijalari asosida davlat tashkilotlari tegishli qarorlar qabul qiladi.

Agentlik tomonidan ta'lim sifatini nazorat qilishda bir qator asosiy vazifalar belgilangan. Ular orasida oliy ta'limning akademik standartlarini qo'llab-quvvatlash, oliy ta'lim muassasalari tomonidan yuqori akademik sifatni ta'minlash, ta'lim tizimini uzluksiz takomillashtirish, va oliy ta'limni barcha uchun maqbul va maqsadlarga muvofiq qilish kiradi. Shuningdek, ta'lim sifatini nazorat qilish va baholash jarayonida talabalar hamda kadrlar buyurtmachilarining ishtiroki alohida e'tiborga olinadi.⁶⁸

Germaniyada oliy ta'lim sifatini baholashning o'ziga xos tizimi mavjud bo'lib, bir nechta agentliklar tomonidan amalga oshiriladi. Ba'zi agentliklar texnika, tibbiyot va biznes sohalariga ixtisoslashgan bo'lsa, boshqalari turli yo'nalishlarda ta'lim dasturlarini baholash va akkreditatsiyadan o'tkazishga mo'ljallangan. Germaniyada akkreditatsiya jarayoni oliy ta'lim muassasasining talabiga ko'ra amalga oshiriladi va yakuniy xulosalar davlat organlari tomonidan chiqariladi. Germaniyaning bu tizimi o'ziga xos jihatlari bilan ajralib turadi, jumladan, ta'lim sifatini mustaqil baholash tizimi va ish beruvchilarning ekspert salohiyatidan to'liq foydalanishga alohida e'tibor beriladi.

Yaponiyada ta'lim sifatini baholash va akkreditatsiya jarayonlari ham boshqa rivojlangan davlatlardagi kabi amalga oshiriladi. Bu jarayon o'zini-o'zi ko'rikdan o'tkazish, tashqi ekspertiza va qaror qabul qilish bosqichlaridan iborat bo'lib, ta'lim muassasasining umumiy faoliyati va alohida ta'lim dasturlarini baholash komissiyalar tomonidan amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va unga ta'sir etuvchi omillarni baholash davlat va jamiyat oldida yuqori malakali va raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash vazifasini samarali amalga oshirishga yordam beradi. Agar bu monitoring axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib amalga oshirilsa, ta'lim sifatiga salbiy

⁶⁷ Jabborova, O., Tashpulatova, D. (2021). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining malaka talablari. *Ekonomika i sotsium*, 5(84).

⁶⁸ Karimjonov, A., Jabborova, O. (2021). Yan Amos Komenskiyning ta'limtarbiyaga oid qarashlari. *Ekonomika i sotsium*, 5(84).

ta'sir ko'rsatuvchi omillar o'z vaqtida bartaraf etilib, istiqbolga yo'naltirilgan chora-tadbirlar ishlab chiqilishi mumkin bo'ladi. Shu yo'l bilan ta'lim sifatini xalqaro talablarga mos ravishda oshirishga erishiladi.

Umumiy baholash ta'lim muassasasidagi ta'lim sifatini boshqarishning zamonaviy metodlari va ichki menejment samaradorligi tahlili asosida shakllantiriladi. Ta'lim mazmunini muntazam isloh qilish, tayyorlanayotgan kadrlar sifatini mamlakatda amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, ta'lim, fan, texnika va texnologiyalar rivojlanishining ilg'or jahon talablariga muvofiqligini ta'minlash jamiyatning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'R QHT, 2017 y., 30-son, 729-modda.

2. Bekmurodov A.I. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amaliyotga joriy etishda davlat ta'lim standartlarini takomillashtirishning didaktik asoslari. Ped.fan. nomzodi dis. – Toshkent, 2002. – 126 b.

3. Samaridin Barakayevich Qorayev, Marjan Smatillayevna Janbayeva. (2021). Boshlang'ich sinf o'qish darslarida sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish. Academic research in educational sciences, 2(4).

4. Qoraev, S.B. (2018). Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quv-ishlab chiqarish majmualarini tashkil etishning dolzarbligi. Ta'lim, fan va innovatsiya 4, 28-31.

5. M. Tilakova, S. Qoraev. (2020). Recommendations for students' creative ability development. Academic Research in Educational Sciences, 1(4), 184-189.

6. Kuzmanova, G. B. (2021). Umumiy o'rta ta'lim maktablari matematika darslarida matnli masalalarni o'rgatishda innovatsion klaster usulining ahamiyati. Ekonomika i sotsium, 4(83).

7. Jabborova, O., Tashpulatova, D. (2021). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining malaka talablari. Ekonomika i sotsium, 5(84).

8. Karimjonov, A., Jabborova, O. (2021). Yan Amos Komenskiyning ta'limtarbiyaga oid qarashlari. Ekonomika i sotsium, 5(84).